

12. Lexikon der Pädagogik. A. Francke Verlag, Bern, 1951.
13. Lexikon der Pädagogik. (E. M. Roloff) Freiburg im Breisgan, Herder Co. 1921.
14. Enzyklopädisches Handbuch. (dr. Josef Loos) der Erziehungskunde Wien und Leipzig, A. Pichlers Wittve und Sohn, 1908.
15. Dr. Paul Barth: Die Geschichte der Erziehung in soziologischer und Geistesgeschichtlicher Beleuchtung Leipzig, O. R. Reisland, 1911.
16. Dr. H. Weimer: Geschichte der Pädagogik. G. J. Göscherische Verlagshandlung, 1906.
17. Geschichte der Erziehung und Bildung. (J. Driesch–J. Esterhues)Schöningh, Paderborn, 1964.
18. Lexikon der Pädagogik. (dr. Josef Spieler) Herder und Comp. GmbH., Freiburg im Breisgan 1930.
19. Dietrich Benner: Hauptströmungen der Erziehungswissenschaft. List Verlag, München, 1973.
20. Albert Reble: Geschichte der Pädagogik. Klett-Verlag, Stuttgart, 1960.
21. Geschichte der Erziehung (redaktionsarbeit). Volk und Wissen, Berlin 1957. (Ost)
22. Willibald Russ: Geschichte der Pädagogik. J. Klinkhardt, Bad Heilbrunn, 1963.
23. H. H. Groothoff: Pädagogik. Fischer Taschenbuch Verlag, 1964.
24. Leo Roth: Handlexikon zur Erziehungswissenschaft. Ehrenwirth, 1976.
25. Wörterbuch der Pädagogik. Herder, 1977 Freiburg–Basel–Wien.
26. Pädagogik – Eine Geschichte der Bildung und Erziehung. (Th. Ballauff–Klaus Schaller) Verlag Karl Alber, Freiburg–München 1973. 3. kötet.

SZOBOSZLAY MIKLÓS

## A NEVELÉS FELADATAI ÉS PERSPEKTÍVÁI CSEHSZLOVÁKIÁBAN a Jednotná Škola cikkei alapján

A Jednotná Škola 1981. évi számairól a Pedagógiai Szemle 1982. évfolyamának 7/8. számában jelent meg részletes beszámoló. Ez alkalommal a nevelés kérdéseivel foglalkozó három olyan cikket ismertetek részletesebben, amelyekre az említett beszámolóban éppen csak utaltam, illetve amelyeket ott csak röviden ismertettem. Ez a három elvi cikk a nevelés korszerű feladatait a szocializmus építésének újszerű körülményei között vizsgálja és határozza meg.

Ernest Sykora „A csehszlovák Kommunista Párt (a továbbiakban KSC) XVI. kongresszusa és az ifjú nemzedék nevelése” (6. szám) című cikke arról tájékoztat, hogy a kongresszus méltatta a kommunizmus építésének hősi harcát és azokat az eredményeket, amelyek az eljövendő nemzedék emlékezetében tartósan megmaradnak. Vonatkozik ez az ifjúsági nevelés területén elért eredményekre és a szocialista iskola megvalósításáért folytatott harcokra is. A KSC programjának mindig szerves része volt az új, korszerű szocialista iskola koncepciója, az oktatásügy fejlesztésére vonatkozó alapvető marxista-leninista eszmék, elgondolások kidolgozása. Jóllehet a fejlődés – akárcsak a társadalomban –, úgy az oktatásügy területén sem volt töretlen, zökkenőmentes, meg lehet állapítani, hogy a valóban szocialista iskola megvalósításának minden új mozzanata az előző időszakok pozitív eredményeihez kapcsolódott.

A szocialista pedagógiában világosan kell látni, hogy a kommunista párt az ifjúság felkészítését a jövő feladataira miért nem korlátozta és korlátozza csak az iskolára, jóllehet állandóan hangsúlyozza kulcsfontosságú szerepét az ifjú nemzedék oktatásában és nevelésében, s az iskolai nevelés-oktatás problémáit rendszeresen figyelemmel kíséri. Az

ifjú nemzedék társadalmi küldetését akkor tudja teljesíteni, ha megfelelően képezi magát, és egyidejűleg fejleszti azokat a képességeket, amelyek lehetővé teszik, hogy önállóan dolgozzon, szervezkedjen, egyesületekbe tömörüljön és összekapcsolja a tanulást, művelődést, nevelést a dolgozók közös harcában való aktív és kezdeményező részvétellel. Az ifjúság a jövőre az iskolában a pedagógus vezetésével készül fel, valamint a gyermek- és ifjúsági szervezetek által irányított „élet iskolájában”. Természetesen nincs az iskola és az ifjúsági szervezetek nevelő tevékenysége közt pontos választóvonal, hiszen a nevelési célok és sok nevelési elv közös, de az önállóságot, a szervezethez való kötődést és az egyesületekbe való tömörülést az ifjúságnak mint a nevelés szubjektumának, elsősorban saját erőfeszítésével, saját szervezetében kell megtanulnia, amely szervezet az ifjú nemzedék forradalmi nevelésében a párt segítő és harcoló társának a funkcióját tölti be.

Ezért a KSC megalakulásától kezdve nemcsak a szocialista iskolára, hanem a szocialista gyermek- és ifjúsági szervezetekre vonatkozó koncepciók kialakítására is rendszeres figyelmet fordított. A KSC története a pedagógus és az oktatásügy valamennyi dolgozója számára azzal a tanulsággal jár, hogy az ifjúság szocialista formálása – mivel az éles ideológiai harc közben folyik, és azért is, mert a kommunista nevelés merőben új és úttörő feladat – a jövőben is *szakadatlan harc jegyében fog végbemenni*.

A nevelési feladatok mélyebb megértését lehetővé tevő másik aspektus a KSSZ XXVI. kongresszusával függ össze. A kongresszus az oktatás és nevelés számára igen sok ösztönzést adott, nemcsak az elért eredmények értékelésével, hanem az iskola és a pedagógus tevékenysége színvonala emelésének komplex felfogásával és a figyelem ráirányításával azoknak a bonyolult feladatoknak a sokaságára, amelyeket az ifjú ember formálásával egyidejűleg kell megoldani.

A harmadik aspektus, amelyet a nevelési kérdések megoldásánál figyelembe kell venni: a múltban az oktatás és a nevelés feladatait mint viszonylag önálló tennivalókat fogták fel. A XVI. kongresszus számos közvetlen és közvetett figyelmeztetést tartalmaz arra vonatkozóan, hogy állandóan szem előtt kell tartani a párt általános vonalvezetésével fennálló összefüggéseket, kapcsolatokat és viszonyokat. Így pl. a kongresszus rámutatott arra, hogy a jelenlegi gazdasági és oktatási kérdések szorosan összefüggnek egymással, és a gazdasági program sok ösztönzést tartalmaz az oktatás és a nevelés problémáinak a megoldásához. Minden esetben éppen a gazdasági kérdések rendszeres figyelembevételé teszi lehetővé az iskoláknak és a reszort társadalomtudományi munkahelyeknek, hogy a jelenlegi osztálytársadalmi mozgás központjába kerüljenek, amelyben a fejlett szocialista társadalom legfontosabb kérdései oldódnak meg. A gazdasági élet és a pedagógia közötti szoros kapcsolat kiépítése azért is elkerülhetetlen, mert a nevelés a társadalom építésének egyik központi feladatává, a kommunizmusért folytatott harc egyik fő területévé vált. A munkára nevelés is – mint a nevelési-művelési folyamat és a gyakorlat összekapcsolásának elsődleges láncszeme – az iskolában más, fontosabb helyzetbe kerül, ha hangsúlyt kap a gazdasági neveléssel való szoros összefüggése.

Az ifjúság nevelése problematikájának igen szoros az összefüggése, kapcsolata az egész belpolitikai élettel és a külpolitikai tevékenységgel, amelynek vezérfonala a szocialista országokban a jövőben a béke megszilárdításával összefüggő kérdések komplexuma lesz.

A cikk írója úgy vélekedik, hogy az említett három aspektus figyelembevételé lehetővé fogja tenni a korszerű oktatási és nevelési feladatok komplexebb vizsgálatát és megoldását.

A XVI. kongresszus hangsúlyozta az ifjúsággal, az iskolával, a tanárral, az ifjúsági szervezetekkel való fokozottabb törődés szükségességét, de ugyanakkor magasabb igényeket is támasztott velük szemben. Meghatározta a szocialista társadalom tagjaként élő és dolgozó ifjú ember erkölcsi arculata magas minőségi szinten való formálásának feladatait. Felhívta az ifjú nemzedék figyelmét, hogy az élet az ifjaktól szakmai rátermettséget, ideológiai fejlettséget, erkölcsi szilárdságot, az új feladatokkal való megbirkózás képességét, szerénységet, a munka iránti tiszteletet, a társadalomépítés közös művében való aktív részvételt követel. Annak érdekében, hogy minél kevesebb legyen az olyan fiatal, aki elsősorban vagy kizárólag a gazdag és boldog életre, a szórakozásra gondol és csak igényeket támaszt, ugyanakkor pedig megelégedezik arról, hogy a szocializmus számára hasznos cselekedeteket hajtson végre, *olyan türelmes nevelőmunkára van szükség, amelyben a szavak és a tettek nem válnak el egymástól.* A fiatalokban a kötelességekhez, a feladatokhoz való tudatos viszonyulás nem ösztönösen, s nem parancsolgatások útján alakul ki, hanem elsősorban azoknak a személyes példamutatásával, akik az ifjúságot – az iskolában, a családban, a munkahelyen, a társadalmi életben – vezetik, irányítják, nevelik. Ebből logikusan következik, hogy a felnőttek nevelése a fejlett szocialista társadalom számára ugyancsak rendkívüli fontossággal bír, és a rendszeres pedagógiai propaganda napjainkban is igen sürgető követelmény. Meg kellene vizsgálni, hogy a pedagógiai propaganda miért olyan ritkán lépi túl a pedagógiai folyóiratok korlátait: azért-e, mert a tömegkommunikációs eszközök nem fogják fel eléggé a fontosságát, vagy pedig azért, mert ez a propaganda nagyon általános, kevés konkrét példát mutat, és egyoldalúan normatív jellegű.

Fokoznunk kell az ifjúsági szervezetek tevékenységét, az ifjak aktív részvételét a fejlett szocialista társadalom valamennyi feladatának a megoldásában. Arra kell törekednünk, hogy az ifjúság számára olyan vonzó, színes, élő és alkotó atmoszférát teremtsünk, amely gazdag a praktikus tettekben. Ennek érdekében az ifjakat el kell látni tanácsokkal, és segíteni kell, hogy képesek legyenek erőiket és képességeiket kifejleszteni.

A kongresszus kifejezetten hangsúlyozta az iskola alábbi nevelési feladatait:

– rendszeresen, hatékonyan és egymással szoros egységben kell alakítani a tanulók és felsőfokú iskolák hallgatóinak eszmei-politikai, erkölcsi arculatát és szakmai tudását,

– az ifjú nemzedéknek az egész életre szólóan el kell sajátítania az olyan tulajdonságokat, mint a generációk által alkotott értékek iránti tisztelet, a hazaszeretet és az internacionalista érzés, a munkakedv, a gazdag érzelmi világ, a kollektivitás iránti érzék, a kötelességtudat, egyenes és becsületes magatartás, a cselekvési kedv és a szocialista társadalom fejlesztésében és védelmében való aktív részvétel iránti érdeklődés,

– a munkához való pozitív viszonyoknak össze kell kapcsolódnia az alkotó tevékenység vágyának a fejlesztésével,

– az iskoláknak el kell mélyíteniük a tudományos világnézetre, proletár internacionalizmusra és szocialista hazafiságra való nevelés rendszerét, és ezzel összefüggésben fokozniuk kell együttműködésüket a Szocialista Ifjúsági Szervezetekkel (SZM) és egyéb társadalmi szervezetekkel.

Az oktatás és nevelés tartalmi elmélyítésével és színvonalának emelésével szoros összefüggésben:

- tökéletesíteni kell az oktatás és a nevelés módszereit és formáit,
- jobban meg kell szervezni a munkára való nevelést,

– az iskolai oktató-nevelő munka színvonalát aszerint kell elsősorban megítélni, hogy a végzős diákok hogyan sajátították el a legkorszerűbb ismereteket, és hogyan alkalmazzák azokat a gyakorlatban,

– az oktatási folyamat színvonalának emelésével meg kell akadályozni a tanulók és a felsőfokú intézmények hallgatóinak a túlterhelését,

– fel kell kelteni a tanulók érdeklődését a kvalifikált munkásfoglalkozások, a technika, a matematika, a természettudományok, a tudományos munka és a tudományos kutatások iránt.

Természetesen növekednek a felsőfokú oktatással, az irányítás szervezésével és hatékonyságával szemben támasztott igények is.

A cikk írója fejtegetését a pedagógiai tudomány szerepére vonatkozó megjegyzéseivel zárja. Úgy véli, hogy még mindig nélkülözzük az alkotó pedagógiai vitákat, a kritikai légkört, a merész nézetek bátor kinyilvánítását. Hiányoznak az olyan tanulmányok is, amelyek nyíltan elemzik az okokat, hogy miért van ez így. A kongresszus után itt az ideje, hogy ezt a munkát az illetékesek – a cikk írója szerint erre a legalkalmasabb a Szlovák Pedagógiai Társaság – elvégezzék.

A másik észrevétel a pedagógiai kutatások társadalmi hatékonyságára vonatkozik. Sokan még mindig a kutatás, a tudomány gyakorlatnak tett szolgálatának tekintik a tanulmányok, illetve a könyvek megjelentetését. A kongresszuson elhangzottakból világosan kitűnik, hogy a kizárólag elméleti, a gyakorlattal kapcsolatban nem levő tanulmányok megjelentetése nem elegendő, s nem nevezhető kutatásnak. Elkerülhetetlen, hogy a kutatás elejétől kezdve egészen a befejezéséig kapcsolatban legyen azokkal a munkahelyekkel, amelyek a kutatás eredményeit a gyakorlatban fogják felhasználni, hasznosítani.

Ezekhez a gondolatokhoz kapcsolódik *Jozef Havlín* „Élen a Kommunista Párttal a szocialista nevelés és oktatás fejlesztéséért” című előadása, amelyet Uherský Brod-ban a comeniusi napokon tartott (7. sz.). A XVI. kongresszuson elfogadott program megvalósítása feltételezi a termelőerők fejlesztésének folyamatosságát. Ez azt jelenti, hogy minden az egyén fejlettségi színvonalától függ: az ember alkotó tevékenysége a termelés döntő tényezője. Ezért az ifjú nemzedéket az iskolában úgy kell az életre nevelni, hogy a fejlett szocializmus építésének folyamatában jól érvényesüljön. Ez akkor válik lehetővé, ha a tanuló jól felkészül szakmailag, eszmeileg-politikailag, erkölcsileg, és jelleme megfelelően formálódik. Ezt nem könnyű elérni: igényes és bonyolult folyamatról van szó, amelyben teljes konkrétságában egyetlen nevelési szituáció sem ismétlődik meg. Ugyanakkor mindegyik ifjú más, magában hordozza tehetségének, képességeinek, környezete hatásának jegyeit. Ezért kell a nevelést mindig másképpen, egyéni módon végezni. Csak akkor találhatjuk meg az ifjú emberhez vezető legmegfelelőbb utat és teremthetjük meg az eredményes neveléshez szükséges kapcsolatot, ha formálódó személyiségének vonásait helyesen ismertük fel. Így leszünk képesek őt hatékonyan formálni és felkészíteni az életben való érvényesülésre.

A fiatalok igen szigorú mércék szerint értékelik, hogy mi a jó és mi nem az. Különösen érzékenyek arra, ha a szavak és a tettek nincsenek összhangban egymással. Mélyen érinti őket a következetlenség, a formalizmus, az elvtelenség és a képmutatás. Ezek a jelenségek nem szabad, hogy közömbösen hagyják a pedagógusokat, hatékonyabb és jobb nevelőmunkára, az ifjúság komplexebb és ugyanakkor differenciáltabb megközelítésére kell, hogy serkentsenek.

Ha megtaníttuk az ifjúságot arra, hogy becsülje az előző nemzedékek nagy alkotásait, a szocializmus megvalósításáért folytatott harcait, tisztelje a haladó hagyományokat, materiális és szellemi kultúránkat, ha megtaníttuk összekötni a hazafiságot és a proletár nemzetköziséget, biztosak lehetünk ifjúságunk, egész országunk jövőjében. Ezeknek a feladatoknak a megvalósítása elkerülhetetlenül megkívánja, hogy a pedagógiai folyamatban mélyen és tárgyilagosan világítsuk meg a tudományos-technikai forradalom vívmányainak a szocializmus előnyeivel való organikus kapcsolatáról szóló lenini eszme tartalmát. Ezért a tudományos-technikai fejlődés útjának a megvilágítását elsődleges feladatunknak kell tekinteni. Természetes, hogy ennek érdekében el kell érni, hogy az ifjúság és a felnőttek a termelés további fejlesztésével összefüggő kérdéseket alkotó és aktív módon közelítsék meg és oldják meg, s ezt a feladatot állampolgári becsületük és büszkeségük ügyének tekintsék. Csak így leszünk képesek fejleszteni azt a képességet, amellyel fel lehet támi a tudományos-technikai fejlődés hatékonysága emelésének tartalékait és további lehetőségeit, s így fogjuk tudni szocialista hazánk további gazdasági és szociális felemelkedése érdekében az ifjakat és a felnőtteket rávezetni arra, hogy keressék a tudomány és a technika gyakorlatban való felhasználásának leghatékonyabb útjait. A nevelési-oktatási folyamatban ezekkel a feladatokkal össze kell kapcsolni annak a képességnek, akaratsnak és érdeklődésnek a fejlesztését, amely felfedezések, találmányok és újítási javaslatok formájában új tudományos ismereteket alkot, és képessé tesz a haladó termelő eljárások és technológiák felfedezésére. Ugyanakkor állandóan ügyelni kell arra, hogy elkerülhetetlen az érdeklődés, az eltökéltség fejlesztése és az ifjúság felkészítése arra, hogy ezeket az ismereteket a gyakorlatba átültesse. Közben nem szabad elfelejteni, hogy az új bevezetéséért folytatott harc egyúttal harc az elavult gondolkodás és a gazdaságtalanság, pazarlás ellen.

*A dolgozók mély szocialista öntudata, meggyőződése a társadalmi haladás mozgató ereje.* Ez dönti el, hogy milyen mértékben lesznek úrrá a tudományon, a technikán, a társadalom irányításán és a társadalmunkban végbemenő forradalmi változásokon. Kiindulópontja a munkásosztály és valamennyi dolgozó alkotó képességei fejlesztésének, műveltsége és szakmai képzettsége színvonala emelésének.

Az iskolának olyan ifjakat kell nevelnie, akik az elsajátított marxista—leninista világnézet alapján rendelkeznek azokkal a sokoldalúan fejlett képességekkel, amelyek a tudomány legújabb eredményeinek gyakorlatban való alkalmazását lehetővé teszik. Ennek érdekében az eddigieknél eredményesebben kell erősíteni a belső kapcsolatokat az iskola és a gyakorlat, valamint az iskola és a tudomány között. A nevelési-oktatási rendszernek fokozatosan a tudomány és a gyakorlat összefonódásának az eszközévé kell válnia.

Havlín felszólalásában részletesen foglalkozott a pedagógus szerepével, jelentőségével: a csehszlovák nevelési-oktatási rendszer továbbfejlesztési programjának a megvalósítása minden pedagógustól — tekintet nélkül az iskola típusára, illetve fokozatára, amelyben működik — megköveteli, hogy a tudomány és a technika fejlettségének a színvonalán álljon, s legyen képes a természettudományos és a technikai ismereteket társadalmi összefüggéseikben és következményeikben értelmezni. Az ilyen oktató-nevelő munka feltételezi, hogy a tanár törvényszerűen és tervszerűen merítsen a tudomány és a technika legújabb eredményeiből, a kultúra elért magas színvonalából.

Igen fontos, hogy a tudományos fejlődés új, átfogó iránya és eredményei idejében bekerüljenek az iskolai oktatás artalmába, hogy nagyobb figyelmet fordítsanak rájuk. Ez

természetesen nemcsak a pedagógusok, hanem mindenekelőtt az oktatásügyi minisztérium feladata, a pedagógusok továbbképzési rendszerének, valamint a pedagógiai kutatásoknak az ügye. Ha azt akarjuk, hogy a tudomány és az iskola között meg legyen a szükséges kapcsolat, teljes joggal követelhetjük, hogy az oktatásügy dolgozóinak is legyen kapcsolata a tudományos kutató intézetekkel, és ismerjék szakmájuk fejlődésének a perspektíváit.

Ugyanakkor a pedagógusnak a szakmai ismeretekkel egyidejűleg el kell sajátítania, „magába kell szívnia” mindazt a jót, ami népünk termelési tapasztalataiból, társadalmunk életéből fakad, hogy ezeket az ismereteket a gyerekeknek önzetlenül át tudja adni. Ezért a konkrét feltételek közvetlen ismerete, különösen a legjobb ipari, mezőgazdasági üzemekben, megismerkedés a bennük dolgozó emberekkel, életkörülményeikkel, örömeikkel és gondjaikkal, mérhetetlen gazdagodást és ösztönzést jelent az iskolában folyó pedagógiai tevékenység számára. Ilyen módon nemcsak a pedagógus konkrét tapasztalatai és ismeretei gyarapodnak, hanem sokkal gyorsabban és nyíltabban mutatkoznak meg a felkészítésükben és nevelőmunkájukban jelentkező hiányosságok is.

Az említett kapcsolat azért is lényeges, mert a társadalmilag hasznos munkára nevelést kizárólag a munka útján lehet megvalósítani. Azok az intézkedések, amelyeket a kormány az iskolában folyó munkára nevelés színvonalának emelésére hozott, arra irányulnak, hogy *a tanulók közvetlenül vegyenek részt a produktív munkában*. Az oktatás összekapcsolása a produktív munkával, a produktív munkának a művelődéssel, lehetővé teszi, hogy a műveltség tartalmát mélyebben egyesítsük a társadalom, az emberek életével. Így a magas fokú társadalmi aktivitás fontos tényezőjévé s ugyanakkor a személyes fejlődés jelentős eszközévé válik.

A munkára nevelés igényes feladatait természetesen nem tudja az iskola egyedül megvalósítani. Az iskola és a termelés közvetlen kapcsolata, az iskola és a termelés feladatainak kölcsönös megértése nélkül nem lehet jó eredményeket elérni. Ma már a vállalatok, üzemek, szövetkezetek nagy száma segít az iskolának megoldani ezeket a feladatokat.

A fentiekből következik, hogy az oktatásügy számára is érvényben van és állandóan érvényben lesz a munka minőségének és magas fokú hatékonyságának kérdése. Az oktatás hatékonyságának a fokozását elsősorban a tartalom minőségének az emelésével és korszerűsítésével lehet elérni. A tudomány fejlődése kétségkívül az idők folyamán továbbra is gyorsulni fog. Ezért szükség lesz a tantervek és a tankönyvek relatív állandósága mellett számolni a művelődés tartalmának gyakoribb megújításával, módosításával, elsősorban a középfokú és a felsőfokú oktatási intézményekben. Az oktatás tartalmának a színvonalát az enciklopédikus jelleg és a másodrendű ismeretek kiküszöbölésével is emelni lehet. Szükségszerűen előtérbe kerül az ismeretek alapvető, lényeges rendszereire való támaszkodás, ami megköveteli, hogy eredményesebben fejlesszük az új ismeretek önálló megszerzésének a képességeit, s irányt vegyünk a tulajdonképpeni alkotó gondolkodás fejlesztésére, a művelődéstől az önművelődésre való átmenet szerves előfeltételeinek a kialakítására.

A pedagógusok kötelessége megfontoltan és kritikusan értékelni minden további lépést, minden intézkedést, összehasonlítani az oktatás tartalmának a hatékonyságát és minőségét a gyakorlat tényleges szükségleteivel. Mindnyájan tudjuk, hogy járatlan utakon haladunk. Annál inkább rendelkezésünkre kell, hogy álljanak – az új, lényegesen jobb

megoldások érdekében – az eddigi elégtelenségek és hibák okainak és forrásainak a mély, megbízható elemzései. Ilyen probléma pl., hogy minden intézkedés ellenére még mindig találkozunk a tanulók túlterhelésével s ennek a nemkívánatos jelenségnek minden következményével. Ugyancsak problémák mutatkoznak a felkészítés elméleti és gyakorlati oldala optimális arányának meghatározásánál a középfokú szakmunkásképző iskolákban. Kiegyensúlyozatlan a politechnikai képzés színvonala a gimnáziumokban. Gondot okoz a középfokú iskolák típusainak tartalmi egymásraépülése és kölcsönös összefüggése. Tovább kell csökkenteni azokat a nehézségeket, leküzdeni az akadályokat, amelyek egyes középiskolák végzett tanulóinak a továbbtanulását megnehezítik.

Társadalmunk napjainkban az előtt a bonyolult forradalmi feladat előtt áll, hogy elkezdje a tudományos ismeretek és általában a szellemi értékek következetes átalakításának folyamatát az élet számára. Ez azt jelenti, hogy még következetesebben kell a fejlett szocializmushoz vezető úton minden további forradalmi változtatást a tudományra, a műveltségre, a nép alkotóképességeinek sokoldalú fejlesztésére és tudatos aktivitására alapozni.

A tudósok, technikusok, pedagógusok, művészek, az oktatás és nevelés területén dolgozók, általában az intelligencia társadalmi küldetése a jelenlegi időszakban sokkal inkább, mint eddig, az, hogy minden képességükkel támogassák a tudományos-technikai haladás fő alkotójának és szervezőjének, a dolgozó népnek mindenoldalú, intenzív fejlődési folyamatát. A szocialista intelligenciának hozzá kell járulnia a munkásosztály aktuális feladatának a teljesítéséhez: határozottan és egész terjedelmében meg kell valószínűsíteni a tudományos-technikai haladást. Ahhoz, hogy ezeket a feladatokat megvalósíthassuk, le kell győzni sok, nemcsak objektív, hanem szubjektív akadályt is, több tekintetben meg kell változtatni az emberek gondolkodását és szokásait is.

Ezeknek a feladatoknak a sikeres teljesítése teljes összpontosítást, áldozatos munkát és alkotó erőfeszítést kíván mindenkitől, aki az iskolában dolgozik, mindenkitől, aki a nevelési folyamatban részt vesz. Eddigi tapasztalataink bizonyítják, hogy a szocialista ember nevelése a szocialista társadalom sokoldalú hatásainak feltételei között hosszú ideig tartó, valamint sokféle formában, a családban, az iskolában, a munkakollektívákban, társadalmi szervezetekben és a lakóhelyeken végbemenő folyamat.

A XVI. kongresszus ismét aláhúzta, igazolta a nevelés és az oktatás óriási jelentőségét a nép boldog jövője számára: fel kell készítenie az ifjú nemzedéket mindannak a birtoklására, ami a fejlett szocializmus felépítésének szempontjából fontos, lényeges. „Tiszteljük oktatásügyünk valamennyi dolgozójának becsületes és önfeláldozó munkáját, mélyen bízunk szilárd, valóban szocialista meggyőződésükben és magasfokú szakképzettségükben . . . Szerényen, nap mint nap adják át ismereteiket, szívüket és gondolataikat diákjaiknak . . . Minden jó tanító, tanár, nevelő diákjai számára a tiszta megismerés, a törhetetlen optimizmus az élet, az inspiráció forrása” – ezekkel a szavakkal zárta Jozef Havlín hozzászólását.

*Milan Vondruška* cseh oktatásügyi miniszter „*A szocialista nevelés és oktatás fejlesztéséért*” című témához fűzött hozzászólásában (8. sz.) abból indul ki: az 1981-ben megtartott XVI. kongresszus megállapította, hogy a kongresszus előtt eltelt öt évet eredményesnek lehet tekinteni. Bizonyítja ezt a nevelő-oktató munka új tartalma bevezetésének kritikai elemzése az alapiskola első fokán. Ez a kritikai elemzés azt is bizonyítja, hogy a következő időszakban nagyobb figyelmet kell fordítani az óvodák nevelőinek felkészíté-

sére, valamint a gyerekek iskolába lépésének optimális előkészítésére. Ez is feltételezi az óvodai nevelők, az alapiskolai tanítók, valamint az iskolai szervezetek együttműködésének elmélyítését.

*Az alapiskola első fokán kulcsszerepe van az anyanyelv és a matematika tanításának.* Ezek a tantárgyak új tartalmukkal biztosítják a tanulók logikus gondolkodásának fejlesztését és a tudományos világnézet alapjainak az elsajátítását. A nyelvi kifejezés biztosítja a tanulók szükséges kifejezőképességeinek a kialakítását. Ebben az időszakban probléma a mondattan anyagának a terén volt, amely ezen a fokon új anyagként került a tantervbe. Ezért szükséges lesz ezt az anyagrészt a metodikai kézikönyvekben részletesebben kidolgozni, és a példák megfelelő mennyiségével kiegészíteni.

*Az irodalmi nevelés terén több iskolában megállapították, hogy lényegesen nőtt azoknak a könyveknek a száma, amelyeket a tanulók a tanév folyamán elolvastak.* Közben az is kitűnt, hogy a tanulók nagyobb mértékben és előszeretettel azokat a – korunk témáival, problémáival foglalkozó – irodalmi műveket olvassák, amelyek a szocialista erkölcs és az új emberi kapcsolatok kérdéseit vizsgálják meg. Ennek egyik oka kétségtelenül az irodalmi nevelés új koncepciója, de ugyanakkor az eredményes kultúrpolitika is, amely gondoskodik a gyermekirodalom értékes alkotásainak a megjelentetéséről.

A tanulók személyiségének átfogó fejlesztéséhez *kedvezően járul hozzá a matematika tanításának új koncepciója is.* Ennek legnagyobb eredménye az alapiskola kezdő osztályai-ban a tanulók kimutatható, növekvő érdeklődése a matematika iránt, amely érdeklődést az aktív módszerek alkalmazása és az aktív munkaformák bevezetése eredményezett. Ugyancsak fejlődtek a tanulók önálló feladatmegoldási képességei. Az elemzés eredményei nem erősítették meg azokat a laikus nézeteket, felületes elmélkedéseket, amelyek szerint a tanulók az új koncepció alapján nem tanulnak meg numerikusan számolni, viszont megállapították, hogy az írásbeli szorzás és osztás eredményei 5%-kal rosszabbak lettek.

Az alapiskola első fokán az új tartalom hatékonysága eredményeinek elemzése számos problémára és részbeli hiányosságra is rámutatott. Így pl. már a tantervekben világosan meg kell határozni, hogy az adott évfolyamon a tanulóknak milyen tananyagot kell teljes terjedelmében elsajátítaniuk. Amennyiben a matematika tananyaga túlzottan bizonyul, egyes témákat a felsőbb osztályokba kell áthelyezni, és metodikai feldolgozásukat le kell egyszerűsíteni.

Alapvető változás, amely az alapiskola első fokának új tartalmát jellemzi, az oktatás nevelő összetevőjének az erősödése. Következik ez a tanulóknak az iskolához való új viszonyából: a tanítási órákon önállóan és aktívan dolgozhatnak, megnyilatkozhatnak, párosan vagy csoportosan feladatokat oldhatnak meg. Az új tartalom így támogatja az alkotóképesség fejlesztését, ami a jövőbeni állampolgárok nevelésének elengedhetetlen előfeltétele. Ebből a szempontból különös figyelmet kell fordítani a munkára nevelés, valamint az erkölcsi, érzelmi, esztétikai nevelés kérdéseire és azokra a tulajdonságokra, amelyek a szocialista hazafiság és internacionalizmus formálásával összefüggnek. A tanítók nevelő hatásának elválaszthatatlan része az élet-környezet védelmére tett erőfeszítéseik.

A nevelés-oktatás új tartalmát a tankönyvek biztosítják. Ezeket szakember kollektívák dolgozták ki, és a kísérleti oktatás keretében próbálták ki. Az új koncepciójú tankönyvek



támogatják az eszmei-nevelő hatást, munkajellegük határozottabb, javaslatokat is tartalmaznak a tanulók önálló munkájára, figyelembe veszik a követelmények fokozatosságát az egyes osztályokban, funkcionális és metodikai szempontból megfelelően illusztráltak, fejlesztik a tanulók alkotóképességét, aktív gondolkodási tevékenységre készítik őket, s elmélyítik esztétikai érzésüket.

Az új tartalom eredményes bevezetésének előfeltétele az iskolák ellátása a szükséges taneszközökkel. Sikertelenül kialakítani az oktatási segédeszközök egységes rendszerét, biztosítani a korszerű didaktikai technikát és központilag ellátni velük valamennyi iskolát.

Az oktató-nevelő munka helyzetének komplex elemzése bizonyítja, hogy az oktató-nevelő munka új tartalmának a realizálása az alapiskola első fokán a célok, az oktatás tartalmának és módszereinek korszerűsítését eredményezte. Az általános iskola 1–4. évfolyama esetében a végleges tantervek kialakításánál azonban szükség lesz a nevelőmunkát hatékonyabbá tenni és megjavítani a tantárgyak közti kapcsolatokat. Így több lehetőség lesz a tanulókkal való egyéni bánásmódra, a tananyag elkerülhetetlen gyakorlására, ismétlésére, pontosítására, arra, hogy a tanulók ismereteinek színvonala emelkedjék, és kevesebb olyan probléma legyen, amely a hiányosan elsajátított tananyag pótlásával, utólagos megtanulásával kapcsolatban merül fel.

Az alapiskola második fokán, az első fokon folyó kísérleti oktatásra épülő új didaktikai anyagok kipróbálása megtörtént. Így az eltelt időszakban *kialakultak az alapiskola második foka tartalmi átalakításának alapjai*. A kísérleti oktatás által feltárt problémák és részleges hiányosságok közül a miniszter legfontosabbnak a zökkenőmentes átmenet biztosítását tartja. Az iskolák tapasztalatai azt mutatják, hogy a tanulók egy részénél az 5. osztály kezdetén hiányosságok mutatkoznak pl. az olvasás és a szövegben való orientáció s az írás gyorsasága terén stb. A problémák megoldása érdekében változtatásokat kell végezni a tantervekben, a tankönyvekben, el kell mélyíteni a tanítók didaktikai-metodikai felkészítését, többet kell foglalkozni az átmenet kérdéseivel a pedagógiai tanácskozásokon, a metodikai közösségekben, a tantárgyi bizottságokban, biztosítani kell a tanítók tapasztalatainak a kicserélését az alapiskola mindkét fokán, valamint a rendszeresebb kölcsönös hospitálást. A tanulók túlterhelésének elkerülése érdekében különös figyelmet kell fordítani az alapvető tananyag terjedelmének a körülhatárolására és a tanulók által való elsajátítás mélységének, mértékének pontos meghatározására.

Ami az oktatás nevelési oldalát illeti, a kísérleti iskolák tanítói megállapították, hogy a kísérleti oktatás tartalmában sikerült megvalósítani a szorosabb kapcsolatot az élettel, a gyakorlattal, elmélyült a munkára nevelés és a politechnikai képzés, valamint a tanulók nevelésének és művelésének egysége. A kísérleti kipróbálás azt is bebizonyította, hogy ebben az igényes folyamatban döntő tényező a pedagógus, akinek arra kell törekednie, hogy – szakmai képzettségével, a tanulók közti tevékenységével, a társadalmi tevékenységben való közvetlen részvételével – növelje a tanulók előtti tekintélyét, vívja ki a tanulók megbecsülését.

A miniszter felszólalásában a *középfokú iskolák* átalakításának a kérdéseit csak röviden érintette. Hangsúlyozta, hogy ez az átalakítás megkívánja a pedagógiai elmélet és gyakorlat minél szorosabb összekapcsolását, a tudományos kutatások eredményeinek a rendszeres felhasználását. Az utóbbi években *fokozódott az érdeklődés a középfokú szakiskolákban való tanulás iránt*. Ezért az oktatásügy különös figyelmet fordít a tanított szakmák nevelési-oktatási céljainak perspektivikus kidolgozására, tekintettel azokra a feladatokra,

amelyek a népgazdaság továbbfejlesztésére vonatkozó intézkedések gyűjteményéből következnek.

*Juraj Buša szlovák oktatásiügyi miniszter* szerint az eltelt utóbbi öt év a csehszlovák szocialista oktatásügy eddigi fejlődésének legjelentősebb szakasza. A nevelés és az oktatás tartalmának korszerű koncipiálása – amely már megvalósult az alapiskola első fokán és a második fokon az ötödik osztályban – a nevelési-oktatási folyamat színvonalának és hatékonyságának az emeléséhez vezetett. A termelés alapjainak és a szakmai felkészítésnek a bevezetése jelentős hatással lesz a gimnáziumi műveltség politechnikai és munka jellegére. Folytatódik a középfokú szakmunkásképzés új koncepciójának kísérleti kipróbálása, és fokozatosan megteremtődnek az előfeltételei, hogy az 1984. évtől kezdve minden középfokú iskola új oktatási dokumentum alapján, korszerűsített tartalommal végezhesse munkáját, s a szakmunkásképző iskolát végzett tanulók fel legyenek készítve a dinamikus tudományos-technikai fejlődés feltételei között elvégzendő igényes munkafeladatokra, a népgazdaság egyes ágazatai perspektivikus, folyamatos fejlesztésének követelményeire.

A középfokú oktatásban leginkább előrehaladt a munkáspályára való felkészítés tartalmi és szervezeti átalakítása. Ez azért van így, mert a csehszlovák nevelési-oktatási rendszerben véghez vitt változtatások céljai, aspektusai és alapelvei szorosan összefüggnek a szakmunkásképző iskolák átalakításával. A szakmunkásképzés napjainkban erőteljes mennyiségi és minőségi fejlődést mutat, s az eljövendő években az ifjúság középfokú nevelésének kulcsfontosságú részévé, szilárd és döntő bázisává válik. Ezért kell a figyelmet a szakmunkásképző iskolák tartalmi korszerűsítésére és a bennük dolgozó pedagógusok továbbképzésére, problémáinak a megoldására összpontosítani, mert azok a munkás ifjúság felkészítése további tökéletesítésének és a nevelő-oktató munka magas fokú hatékonyságának közvetlen megvalósítói.